

САВА ВЛАДИСЛАВИЋ од Гацка

Најзначајнији Србин, Херцеговац 18. вијека

Неке од знаних истина из његовог живота – Изводи

Приредио: Горан С. Аћимовић

Јули, 2025. год.

САДЖАЈ

1. ДУБРОВАЧКИ ПЕРИОД	стр. 2.
2. ЦАРИГРАДСКИ ПЕРИОД	стр. 3.
3. РУСКИ ПЕРИОД	стр. 7
3.1. Руско-шведски рат	стр. 10.
3.2. Руско-турски рат	стр. 12.
4. ВИШЕГОДИШЊЕ ОДСУСТВО	стр. 18.
5. КИНЕСКИ ПЕРИОД	стр. 20.

САВА ВЛАДИСЛАВИЋ

Најзначајнији Србин, Херцеговац 18. вијека

Неке од знаних истина из његовог живота – изводи

Овај кратки приказ о Сави заснован је на два значајна извора:

1. ДУЧИЋ Јован, „Један Србин дипломат на двору Петра Великог и Катарине 1. – гроф Сава Владиславић“, Ваљево, Глас цркве, 2004. (Ваљево: Александрија), изабрана дела у пет књига, књ.4.

2. ПАНАРИН Игор Николајевич, 1958. – „Јалта 2 и крах империје паразита“, Београд: Српски институт за правне, политичке и безбедоносне студије: Србски културни центар „Ђирилица“, 2025. (Едиција Хибридни рат).

ОПРЕМА КЊИГЕ:

2.1. БАЈАТОВИЋ Душан, стр. 9 – 14: „Енергетска безбедност у вртлогу хибридног рата.“

2.2. РИСТАНОВИЋ Елизабета, КРГА Бранко, стр. 14 – 27: „Испреплетене нити заједничких борби и победа: српски и руски народ на мети хибридног рата.“

У овом тексту изводи из наведених извора биће означени у фуснотама по редном броју извора и по редном броју странице. То заинтересованом читаоцу омогућава дубљи увод у материју, као и провјерљивост самих извода.

Успутни коментари падају на душу сâмог приређивача овог текста.

ДУБРОВАЧКИ ПЕРИОД

О најранијем периоду живота Саве Владиславића се релативно мало зна. Чак и кад је већ постао значајна личност, разни аутори дају потпуно различите податке. Међутим, о његовом поријеклу сумње нема. Ту Дучић каже: „ ... једно је заједничко у предањима народним о породици Саве Владиславића ... сви говоре о истој породици ... Од петорице писаца су њих сва петорица сложни у том да је породица Владиславића поријеклом из Гацка односно Јасеника, а не са које друге стране.“¹

„ ... и шести по броју и то писац 18. вијека и савременик Саве Владиславића пише да су Владиславићи из Гацка. То је ... Симеон Кончаревић ... У свом познатом Лџетопису Кончаревић спомиње кнеза Луку Владиславића из Гацка (оца Савиног). Тај кнез Лука прати у Пећ **требињског митрополита Василија Јовановића, доцније светог Василија Острошког** ... У истом Лџетопису под годином 1711. Кончаревић каже да је овај кнез Лука из Гацка имао у Дубровнику сина Саву Владиславића који је тамо остао до 1687. ... Овај Кончаревићев Лџетопис је ... једини историјски доказ да су Владиславићи из Гацка, а не из неког другог краја.“²

„ ... се сâм Сава на свим званичним документима ... називао Сава Лукић Владиславић, значи син Лукин, као што ... га је ... приказао Кончаревић.“³

„Историјски се Владиславићи први пут чују у Лџетопису Кончаревићевом, а архивски се о њима види први траг у Дубровачком архиву, у писмима дубровачког цариградског конзула Луке Барке.“⁴

¹ 1. , стр. 30.

² 1. , стр. 31.

³ 1. , стр. 37.

⁴ 1. , стр. 40.

Упорном и проницљивом истраживачу, поред осталог, а какав је био Дучић, није промакла још једна важна чињеница. Наиме, „ ... се Савини родитељи никад нису преселили из Гацког у Приморје, односно „ ... Савини родитељи нису били становници Дубровника, што није без важности утврдити због Савиног моралног изграђивања за даљи његов велики и плодни живот.“¹

О раном периоду Савиног живота се готово ништа не зна, па зато Дучић каже: „Не зна се када је Сава Владиславић дошао у Дубровник. Рођен канда 1664. г. Могао је имати дваестину година када је избио ... Морејски рат (1683. – 1698.), а и сâм Кончаревић пише у свом Летопису да је Сава године 1687. живио у Дубровнику и онамо се „дружио са највећом властелом.“ Значи да је својим очима видио све страхоте рата ... и како се Турска била почела да руши.“²

Живећи и радећи у дубровачком окружењу: „ ... Сава је могао и да много научи посматрајући опортунистичку и окретну политику дубровачког Сената, која увијек успјева да добива и онда када су много јачи од њега губили.“³

ЦАРИГРАДСКИ ПЕРИОД

Након „дубровачког периода“ Сава Владиславић „ ... јавља се крајем 17. и почетком 18. вијека у Цариграду, не баш сасвим непримјетан. По цијелом изгледу дошао је у Цариград ... негдје послје 1687. године. А како је Сава по свој прилици рођен 1644. године, то би значило да је у Цариград дошао у својој 23. години.“⁴

У наставку Дучић додаје: „Прије би изгледало да се Владиславић последње деценије 17. вијека бавио у Цариграду својим приватним пословима.“⁵

Може се без претјеривања рећи да права и велика и политичка и обавјештајна каријера

¹ 1. , стр. 64.

² 1. , стр. 78.

³ 1. , стр. 79.

⁴ 1. , стр. 83.

⁵ 1. , стр. 84.

Савина започиње баш овдје, у Цариграду. Да епитети „права“ и „велика“ каријера нису претјерани потврђује и Дучић на самом почетку своје књиге, а након седмогодишњег истраживања и писања књиге: „ Саво ... је знаменитији од ма ког Херцеговца његовог времена, чак скоро и од ма којег Србина у вијеку у којем се родио: и то по својим великим дипломатским способностима, које су га истакле међу главне сараднике цара Петра Великог, а нарочито по његовом покушају да помоћу Русије и њеног великог православног цара ослободи Српство и православни Балкан од турског ропства.“¹

И не само да је Сава био: „ ... идејни креатор балканског вектора руске политике“, него је био један (ако не и први) од „утемељивача руске обавјештајне службе, али и човјек који је исцртао границе Русије и Кине које трају и данас!“²

У Цариграду „... већ 1700. он се спомиње у вези са руским посланицима дајући им информације по питању турске политике, двора, државе. Ми га тада налазимо под именом „Саве Рагузинског“, прозваног тако ваљда што је дошао из Дубровника, или што је можда био у пословним везама са Дубровником и у блиским односима са онамошњом дубровачком колонијом.“³

Већ од 1699. г. Владиславић ступа у додир са тадашњим руским послаником на Високој порти Украјинцовим ... који је упућен са једном нарочитом мисијом: да закључи са султаном коначни мир ... Посланик Украјинцев помиње у писмима својој влади као своја два главна сарадника јерусалимског патријарха Доситеја и нашег Саву Владиславића.⁴

Једна од важних услуга коју је патријарх Доситеј направио посланику Украјинцову била је ... што га је упознао са Савом Владиславићем који му је дао пуно обавјештења о турским приликама

¹ 1. , стр. 29.

² 2.2. , стр. 19.

³ 1. , стр. 84.

⁴ 1. , стр. 87. и 88.

и о њиховим главним људима. Сам Украјинцов се хвали да му је Сава Владиславић набавио исписе свију међународних уговора које је Турска закључила била са Француском, Млецима, Ћесаром и Енглеском, а што је за руску дипломатију дотле недостајало. Ова услуга учинила је Саву Владиславића познатим на руском двору.¹

Овај успјех већ на самом почетку сарадње са Русима указује не само на високе дипломатске него и на обавјештајне Савине способности. У његовој даљњој каријери ово ће се вишеструко потврдити, па стога није претерана оцјена да је Сава један од утемељивача руске спољње обавјештајне службе. Успјех је тим прије већи због веома лоших односа који у то вријеме постоје између Русије и Турске. На примјер, Турска у то вријеме не пристаје на излазак руских бродова из Азовског мора у Црно море и њихову слободну пловидбу по Црном мору које она сматра искључиво својим !?

„У таквим приликама долази ... новембра 1701. г. у Цариград трећи руски посланик гроф Петар Толстој, али ... као стални представник Петра Великог на турском двору. Као веома способан, „Толстој ће одиста за владе Петра Великог постати највећим руским дипломатом.“²

Он од цара добија тајне инструкције за прикупљање класичних обавјештајних информација стратешког нивоа (види више 1.стр.93.). Примајући овакве инструкције ... Толстој је примио и препоруку цареву да се обрати у Цариграду на (јерусалимског) патријарха Доситеја као освједоченог руског пријатеља на којег се може рачунати за најповјерљивије ствари. Затим је Доситеј препоручио Толстоју као личност најпогоднију – Господина Саву Рагузинског.³

Ово је та кључна копча и кључни моменат у којем Сава започиње не само праву дипломатску већ и обавјештајну каријеру.

¹ 1. , стр. 89. и 90.

² 1. , стр. 90.

³ 1. , стр. 93. и 94.

Када се погледа садржај и квалитет обавјештајних информација које је он прибављао, као и студије и анализе које је он сачињавао (нпр. „Тајни опис Црног мора“, или касније „Тајни опис Кине“ намеће се једна интересантна мисао. Изгледа као да је Сава знао тајне инструкције које је цар дао Толстоју. Ово, наравно, само говори о Савиној способности да уђе у срж материје којом се бавио. Овдје, такођер, треба имати у виду чињеницу да је у почетку посланик Толстој био практично изолован у раду због велике турске подозривости. Стога се он жали Москви да: „ ... ни после двије године свога боравка у Цариграду није успио лично да се сретне са јерусалимским патријархом Доситејем.“¹

Постојала је тада још једна отежавајућа околност. Наиме: „ *Ондашња Русија, немајући својих сталних представника на страни него само привремене и пригодне, примала је своја повјерљива обавјештења од избјеглица, шпијуна, дезертера и калуђера-просјака. Била је ... неопходна једна одиста модерна обавјештајна организација која би могла рачунати са људима који би за Русију радили са симпатијом као за своју духову отаџбину. Патријарх Доситеј и Сава Владиславић су одиста били такви људи. То се добро видјело и како је патријарх био уважаван на руском двору, као и по начину на који је Сава ... био доцније примљен у Русији и лично од самог цара Петра Великог.*“²

Имајући у виду наведено, може се закључити да је Савина појава и дјеловање у то вријеме у Цариграду за Русе била права благодат. Ради тога гроф Толстој у својој кореспонденцији са Москвом: „ ... често упадљиво помиње уз име патријарха Доситеја и Саву Владиславића. Овакав начин истицања Саве

¹ 1. , стр. 96.

² 1. , стр. 95.

Владиславића напореда са патријархом, најбољи је доказ да Сава није био у служби руског посланства као званичник, него као пријатељ, као словенски политичар и српски патриот, који је радио ... за ослобођење своје српске отаџбине од турског ропства. И то очевидно радио са планом ...“¹

Међутим: Како се у Москви добро знало да је Саво Владиславић из Цариграда учинио неколико крупних услуга Русији ... ово се знало и на Порти. Стога су у једном моменту турске власти биле поштриле надзор над Владиславићем, над његовим кретањем и над његовим односима са извјесним личностима. А то је побудило посланика Толстоја да Саву ... *склони из Цариграда и упуту у Русију.*“²

РУСКИ ПЕРИОД

И тако Сава у новембру 1702. г. стиже у руски Азов. На саму ту вијест реагује адмирал гроф Апраксин, ујак царев, те му пише из Москве у његов сјеверни логор у Шлиселбургу и каже за Саву: „ *Он је човјек врло потребан: добро зна онамошње ствари; и паметан је.*“ Примивши ово писмо, цар Петар одговара Апраксину почетком 1703. г. „ *... да Саву задржи док он не дође у Москву.*“ Већ сам овај случај показује да цар није сматрао Владиславића ни својим обичним чиновником ни обичним трговцем Најзад Сава бива: „*... у Шлиселбургу лично примљен и Цару представљен у јулу 1703. г.*“³ о чему Цар обавјештава Апраксина о томе што свједочи о томе да је Сава на њега: „ *... с почетка направио утисак какав је само могао пожељети.*“⁴ А како и не би кад је сам Апраксин за Саву у писму Цару написао и ово: „ *... Одликује се и великом побожношћу; и Бог управља његовим срцем; он је зналац; и сав је предат задатој ријечи.*“⁵

¹ 1., стр. 99.

² 1., стр. 99.

³ 1., стр. 103.

⁴ 1., стр. 110.

⁵ 1., стр. 104.

Изгледа да је цар Петар имао већ први утисак о овом младом Србину врло повољан. Одмах му је одао и материјално признање за његове дотадашње заслуге за Русију, наиме дао му је тзв. „пожалевану грамату“ на слободну трговину, што је онда значило највише које се могло учинити једном странцу. То је значило отворити Владславићу пут за велико обogaћење, а које ће он доцније и постићи.¹ Тако да ћемо Саву видјети у току његове јавне каријере као творца неколиких монопола у Русији. *„Његов синовац Мојсеј Владиславић водио је све велике Савине послове трговачког и финансијског карактера.“*²

Цар Петар је владао помоћу својих државника и старог руског племства, али је правио и ново племство од људи који су се нарочито истакли, али је тако исто имао ... често и странце који су својим личним заслугама добијали руско племство. Међу њима ће бити и наш Саво Владиславић. Он је убрзо задобио Царево највеће повјерење, тако да га и руски писци називају Царевим љубимцем. Са њим ће Цар доцније свршавати извјесне ствари од највећег државног значаја.³

У вријеме владавине Петра Великог Русија је била у веома тешкој геополитичкој ситуацији (види 1. стр. 106.). Тежину ситуације најбоље илуструје податак да је: *„ ... за 43 године колико је цар Петар Велики владао својом земљом, свега је 16 мјесеци његова земља била у миру унутра и по границама.“*⁴ Два главна непријатеља Русије била су Шведска на сјеверу и Турска на југу.

Имајући у виду тежину ситуације, Цар већ 1704. г. шаље Саву натраг у Цариград (пошто он није ни даље напуштао своје послове ни везе са Турском) са важним циљем. У Цариграду ће он провести три

¹ 1., стр. 104.

² 1., стр. 105.

³ 1., стр. 105.

⁴ 1., стр. 106.

године и онамо испунити сва Царева очекивања. Наиме: „ ... *На повратку ... Сава затиче посланика Толстоја ... још у горем положају него што га је био оставио 1702. г.*“¹ Наиме: „*Гроф Толстој се тужи 1703. г. како је прогоњен и одвојен од цијелог свијета. Али, у љето 1704. г. почео је јављати нешто повољније ствари, баш када је Сава ... или био стигао у Цариград или био на путу да онамо стигне.*“² Доласком Саве ситуација се толико побољшава да посланик Толстој извјештава Москву: „*Благодарећи љубави Саве Владиславића, имам таквих пријатеља који могу брзо сазнати тајне на Порти и мени их саопштити.*“³

Сава се није дуго задржао у Цариграду него се почетком 1705. г. поново враћа у Москву са дијелом своје родбине (брат Јован са синовима), али и са једним важним документом, „Тајни опис Црног мора“. Захваљујући свом „ ... *врхунском обавјештајном умијећу, ... управо Сава руском цару доставља стратешки важне обавјештајне информације о распореду турских снага на Црном мору, које су пресудно утицале на исход ратних збивања ...*“ То је Сави омогућило да стекне огромно повјерење суверена и отворило сјајне перспективе у Русији.⁴

Нека буде споменуто да је Сава по веома успјешно обављеном послу (успоставио границу између Русије и Кине која траје и данас) из Кине 1729. г. донио обавјештајно-дипломатски елаборат под сличним називом „Тајни опис Кине“.

Успјешном мисијом у Цариграду Цар је био веома задовољан, а колико је морала бити та Савина заслуга свједочи и чињеница да: „ ... *је цар Петар том приликом обасуо Владиславића богатим поклонима ...*“⁵ Треба заиста видјети њихов садржај (види 1. стр. 116.).

¹ 1. , стр. 112.

² 1. , стр. 113.

³ 1. , стр. 114.

⁴ 2. , стр. 19.

⁵ 1. , стр. 116.

Битна константа у Савиној каријери је и то што он иако умјешан у све државне послове: „ ... *никад не напушта да се у исто вријеме бави и својим пословима приватним.*“¹ Списак његових послова је веома импресиван (види 1.стр.121. и 122.), али у овом приказу фокус је на његовом обавјештајном раду. Наиме: „ ... *Благодарећи својим важним везама у Цариграду, Сава је остајао и даље веома корисним сарадником грофа Толстоја. Он је имао личне кореспонденце на Босфору, који су му саопштавали о промјенама догађаја и људи у Турском царству, о чему је затим Владиславић непосредно давао Цару личне извјештаје.*“²

РУСКО-ШВЕДСКИ РАТ

Колики је био значај и утицај Савин вома добро илуструју догађаји који су се 1709. године одвијали у рату између Шведске и Русије. Те године је наиме Русија, послје вишегодишњег ратовања, до ногу потукла Швеђане код Полтаве. Послје тога они се војнички никад више нису опоравили. Управо ту код Полтаве заслуге Саве Владиславића биле су врло значајне. Он је у то вријеме вршио за Русе једну од најтежих дужности. Наиме, „... био је шеф интендантуре (снабдијевања) цијеле оперативне руске војске !! Кад се узме да оваква дужност није ни данас лака, није тешко замислити ни шта је тек била у оно доба када су се транспорти вршили запрегама, и кад није било још шосираних путева (који су први пут саграђени тек у доба Катарине 2.). По свему се види ... да је Сава Владиславић сматран човјеком изузетних организаторских способности, а видјећемо и велике моралне исправности. Када је године 1710. након побједе, имао прилику да дадне опширан експозе о том свом гигантском послу и утрошеним сумама, Цар Петар Велики је добро схватио и оцијенио Савине заслуге.

¹ 1. , стр. 121.

² 1. , стр. 122.

Доказ, што му је као признање, 12. дебрјуара 1710. даровао велика имања (види 1.стр.127.)¹

Чак предвиђајући случај да би Сава Владиславић мого имати каквих тешкоћа док не уђе у власништво тих дарованих имања, Цар је одредио да се о томе лично брину његов канцелар гроф Паловкин и свемоћни кнез Меншиков, онај који је бранио Полтаву.² Колики су респект имали према Сави свједоче и писма која су они слали надлежним људима (види 1.стр. 128.), а у вези са поменутиим Царевим даровима.

Сава Владиславић у години 1710. заузима изузетан политички положај: он постаје дворским савјетником за питања православног Истока. Он у то вријеме не само да више не зависи од посланика у Цариграду Толстоја, него га у иностраним пословима баца у засјенак!

Сава Владиславић, може се слободно тврдити, био је уопште у Русији први човјек који је покренуо такозвано источно питање, које је затим два стољећа било једно од најважнијих питања европске политике ...

Владиславић „... у православном руском Цару гледа јединог Богом предидијељеног будућег ослободиоца православног Истока, Балкана и његовог Српства ...

... је тек постављањем за главног Царевог савјетника у источним питањима Саве Владиславића, дошао Петар Велики у директну везу са тим народима.“²

Међутим, не само то, него: „Ми Владиславића те ... 1710. године видимо и као знаменитог руског финансијера, који ће у једном моменту ништа мање него спасти руске државне финансије. Он се за цијело вријеме своје дјелатности показује правим расним Србином и посебно типичним Херцеговцем: значи не само необичном

¹ 1., стр. 127.

² 1., стр. 132.

енергијом и изузетним поштењем, него и смјелошћу својих планова и способношћу у разним струкама (види његов финансијски план у 1.стр. 145., 146. и 147.).“¹

Све у свему: „ ... Скуп свију државних прихода у Русији раније је износио 6.000.000 рубаља, а на овај (Савин) начин се подигао у години 1725. ... на 8.500.000 рубаља. Ово је значило ништа мање него да је равнотежа државног буџета била коначно спасена.“²

Ни овај успјех Савин није остао без конкретног одјека по његову каријеру. Тако: „ Историчар Миљуков тврди да је за услуге Саве Владиславића у питањима државних финансија Цар Петар Велики дао истоме титулу дворског савјетника.“³

РУСКО-ТУРСКИ РАТ

У октобру 1710. г. почињу тешки дани за Русију. Турска јој објављује рат користећи исцрпљеност Русије након њене побједи над Швеђанима код Полтаве. Бројчано војнички ослабљена Русија тражи савезнике гдје год је то могуће. У овом, сада хришћанском рату, православни народи Балкана виде своју прилику да се ослободе турског јарма, па Русија и ту подстиче њихову борбу, а самим тим очекује и какву-такву подршку.

Сава Владиславић: „ ће од Цара добити дужност да овај пут прими на себе цијелу цивилну страну рата против Турске.“ ... Тада је истовремено изишло и постављење дворског савјетника, господина Саве Рагузинског „за савјете у тамошњим пословима при војсци.“⁴

Иако су Руси у Турској на Криму имали своје агенте, сви извјештаји који су стизали о њима били су углавном од људи нестручних, а врло мало од војника. У Москви се сматрало да су многи извјештаји тенденциозни јер су из турских крајева стизали од људи који су желили да се ослободе од турског јарма. Чак су оваквим (тенденциозним) мишљењима

¹ 1. , стр. 145. ⁴ 1. , стр. 147.

² 1. , стр. 147.

³ 1. , стр. 147.

„сматрана чак и ауторитативна гледишта јерусалимског патријарха и самог Сава Владиславића као повјереника Царевог за турска питања.“¹

Поред свих ових вијести из разних извора (види 1.стр.157.) ... Цар је долазио на помисао да рат са Турском није неизбјежан. ... Сава Владиславић пак ... пише грофу Апраксину да *„многи већ осјећају силно узбуђење, а нека су господа почела да се спремају за рат.“²*

Колико је Сава био посвећен свом послу служи и један нацрт, а у ствари пројекат Савиног ратног плана нађеног међу хартијама Петра Великог (види 1.стр.158. и 159.). И као што каже вриједни и виспрени истраживач какав је био Јован Дучић: *„ ... Већи до овог плана био је одиста извршен, и то као што ћемо даље видјети, извршио га је сâм Сава Владиславић. У сваком случају, Сава Владиславић је све већма узимао учешће у крупним државним руским питањима. Ово свједочи и једно писмо фелдмаршала грофа Шереметова (види 1. стр.160.).“³*

Пошавши у поход марта 1711. г. Цару Петру, је *„... прва брига била закључење формалног савеза са владајућим кнезовима у Влашкој (Бранкован) и Молдавији (Кантемир). Сава Владиславић је био онај којег је Цар одредио да о томе преговара ...“⁴* Вријеме ће показати да од ових „савезника“ није било никакве користи, напротив! Поготово се влашки кнез Бранкован показао као врхунски издајник, а чак: *... није био пустио ни да пређу из Угарске преко његове територије 19.000 Срба које је био повео Богдан Поповић из Арада и Сегедина у помоћ руском Цару против турске војске.“⁵* Поред тога учинио је и низ других непочинстава (види 1.стр.170. и 171.). *„Петар Велики је послије овог издајства ... изгубио вјеру у оближње хришћане и затим коначно устукнуо.“⁶*

¹ 1. стр. 155. ⁵ 1. стр. 169. и 170.

² 1. стр. 157. ⁶ 1. стр. 171. и 172.

³ 1. стр. 159.

⁴ 1. стр. 162. и 163.

„За нас Србе издајство кнеза Бранкована је било довољно да се за скоро два стољећа компромитује идеја српских и грчких патриота за ослобођење од Турака, идеја за коју су ... патријарх Доситеј и Сава Владиславић били задобили и самог Петра Великог.“¹

Посебно је важно истаћи да је: *„Сава Владиславић сутрадан послје турске објаве рата Русији (12. октобра 1710. године) лично организовао и српски устанак за ослобођење под видом помоћи православног Цару ослободиоцу. Он је са одобрењем Царевим одмах нашао и људе и средства да се тако из Москве инспирише устанак Црне Горе и Херцеговине. За ово је Владиславић позвао угледног српског племића Михаила Милорадовића, поријеклом такође Херцеговца.“²*

... устанак ... је избио 1711. г. током кога су Османлије претрпјеле велике губитке, а многе територије су потпуно ослобођене. Међутим, устанак је сломљен (због руског пораза код Прута), а услиједила је казнена експедиција којој је црногорска војска пружила снажан отпор. И сâм Милорадовић учествовао је у чувеној бици на Царевом лазу. Ипак, устанак је угушен.³

Нажалост, главни узрок овоме је пораз руске војске на Пруту. *“... за катастрофу хришћанске војске на Пруту није криво једино ... велико издајство влашког кнеза Бранкована. Кривица је прије свега у томе што је Петар Велики водио на Прут војску десет пута мању него што је била војска његових непријатеља Турака и Татара и што је водио војску која није носила собом хране ни фураже; и која није имала артиљерије; и што је ту војску водио фелдмаршал Шереметев који није на вријеме оборио мост на Дунаву да спријечи прелаз турске војске у Молдавију; и најзад што је на руској страни рађено већ спочетка све лабаво и нерешљиво.“⁴*

¹ 1., стр. 172.

² 1., стр. 173.

³ 2., стр. 23.

⁴ 1., стр. 171.

По питању односа снага нека послужи и сљедећи извод након којег је сваки додатни коментар сувишан: „Цар је најзад увидио свој пораз. Турака је било према њему 119.665, а Татара за његовим леђима 70.000, док је Цар имао само 38.246 Руса. Ако је тако Цар имао седам пута мање војске него његов непријатељ, имао је и десет пута мање артиљерије! А што је најгоре, остао је био и без хљеба.“¹

Српски устанак у Црној Гори и Херцеговини попримио је широке размјере (види 1.стр.182.). И ... баш када су се владика Данило и пуковник Милорадовић надали најбољем успјеху ... дође вијест од Цара Петра са Прута да је онамо приморан закључити мир са Турцима на своју штету већ 21. јуна 1711. г. Извјештавајући о овоме владика Данила руски Цар је препоручио и њему да прекине бојеве са Турцима, и да се са народом повуче у брда. Нажалост, цар Петар није могао истовремено признати и жалосну чињеницу да у свом уговору о миру са Турцима на Пруту, није ни поменуо Србе, ни њихов устанак, који је стварно био први устанак кренут за ослобођење Српства и кренут са Цетиња. 2) Осим тога, Млечани и Дубровчани су отворено радили против устаника, само да би спријечили руски утицај који се јавио међу православним Србима (види 1.стр. 183. и 184.)

Ипак, „ ... овај устанак је имао ... једну неоспорну заслугу: ово је био први додир православног српског народа са моћном православном и словенском Русијом. За Српство, овај додир је значио да оно није више препуштено самом себи.“³

Колико је општа ситуација била толико лоша, а посебно снабдевање руске војске (које сада није водио Сава као код Полтаве!) можда најбоље

¹ 1. , стр. 203.

² 1. , стр. 183.

³ 1. , стр. 185.

илуструје писмо писано шифром које Сава шаље грофу Апраксину, адмиралисиму царске флоте и гувернеру у Азову (види 1.стр. 194., 195. и 196.). А колико су јадни и биједни били „савезници“ Русије у то критично вријеме најбоље илуструје уговор између молдавског кнеза Кантемира и цара Петра Великог (види 1.стр. 200. и 201.). Ни трага од чојства и јунаштва! И све је то морао да преговара и уговара Сава Владиславић.

У првој половини јула 1711. године ситуација је била толико безизлазна па је Цар наредио да се војска повуче са Прута. Са друге стране, у ноћи између 9. и 10. јула Цар наређује Шереметову да у зору на цијелом фронту нападне непријатеља !? *„Међутим, Шереметев, Шафиров и Владиславић одржаше у ужем кругу савјет који одби идеју о нападу. Кажу да је царица Катарина ... задобила Цара за преговоре о миру на основу уступака, обећања, и пре свега мита у новцу и другим поклонима, по предлогу Саве Владиславића.“*¹ Ово је био пресудно важан моменат, јер је Цар већ тада: *„написао једно писмо Сенату у Москви да у случају његове погибије или заробљавања, бира за цара оног који буде изгледао најспособнијим.“*²

Било како било мир са Турцима бива склопљен, али уз велике тешкоће и под веома неповољним условима за Русе (види 1.стр.206). Један од три преговарача био је Сава Владиславић. Присуство Савино: *„потврђује и сама Царица Катарина 1. приликом давања грофофске титуле Владиславићу 1725. године говорећи да је он зслужан што је на Пруту преговарао за закључење мира.“*³

*„Пораз руског престижа на Пруту морао је унијети крајње очајање међу балканске хришћане ... Након Прута, ... није никад више ослободилачки рат за хришћане био у првом плану руске политике.“*⁴

¹ 1. , стр. 204.

² 1. , стр. 204.

³ 1. , стр. 205.

⁴ 1. , стр. 207.

Међутим, са склопљеним миром није лако ишло ни у Москви! Наиме, руски сенат је био једнодушног мишљења да је мир на Пруту одвећ брзо закључен и да зато треба повести нови рат против Турске. И то већ одмах на пролеће идуће 1712. године. У том циљу је и Цар Петар издао наредбу за брзу припрему хране и муниције у великим количинама. Тек у последњем тренутку Царев ујак гроф Петар Апраксин и фелдмаршал Шереметев успијеше да поколебају Цара у овој намјери. Затим је дошао из Азова и други Царев ујак адмиралисимус Фјодор Апраксин који је такође гласао против новог рата на султана.

Најзад позваше у Сенат и Саву Владиславића, стручњака за источна питања, који се сложио са мишљењем браће Апраксина: да је немогуће почети нови рат са Султаном када још није завршен ни рат са Шведском. Сенат је и ово ново гледиште поднео Цару послуже којег је коначно формулисано мишљење Сената по овом питању. Цар је напослијетку усвојио ово гледиште ... истина ... преко срца.

„ ... и овај случај у Сенату показује колико је мишљење Саве Владиславића било цијењено и тражено у најсудбоноснијим тренуцима.“¹

Идеја ослобођења православног Балкана од турског јарма уз ангажовање православне Русије, уз једну обимнију револуцију хришћана на Балкану дуго је постојала на Балкану. Кад год су се указивале какве-такве повољне околности, она је израњала на површину. Међутим: *„она се није у Москви већ од раније изразивала, и са пуним планом преносила на Балкан, него тек при избијању рата између Русије и Турске.“²*

¹ 1. , стр. 209.

² 1. , стр. 176.

И ту долазимо до кључног закључка који изводи Дучић, а који се нажалост неколико пута потврдио у потоњој историји. Наиме, он децидно каже: „*Нажалост, у Русији се никад ни раније ни доцније ништа није урадило са планом, нити су икад догађаји нашли Русију спремну да им са сигурношћу одговори.*“¹

Завршетком рата са Турском у Русији: „*... је тада напуштена намјера за нови рат против Турске ... тиме је ствар ослобођења Српства била поново пала у воду.*“² Ово се нарочито добро види из писма које Цар Петар упућује црногорском владика Данилу, јула 1715. године, а које је написао Сава Владиславић (види 1.стр. 210.,211. у 212.). Овим се: „*завршава Савина даља акција да Русија поново крене за ослобађање Балкана.*“³

Са смрћу Цара Петра Великог 1725. године Русија је престала ... ратовати ... и једва одахнула послје непрестаних ратовања. Занемарила је убрзо и своју војску и своју морнарицу. У Русији су настали режими куртизана, авантуриста, страних каријериста, царичних љубавника и слаботиња на пријестолу. Тек са Катарином 2. Русија ће почети да се опоравља од губитка који је поднела смрћу Петра Великог, највећег владара свог времена.⁴

ВИШЕГОДИШЊЕ ОДСУСТВО

Сава Владиславић, дворски савјетник Цара молио је 1716. године одсуство како би отишао у Дубровник да се види са старом мајком и осталом породицом ... први пут након можда триестину година проведених у Цариграду и у Москви. У Дубровник Саво долази и са писмом препоруке Цара дубровачком кнезу и Сенату, а они га достојно дочекују сходно његовом рангу. Ово његово „одсуство“ потрајаће „не мање него пуних шест година.“⁵ За то вријеме он је требао да посвршава разне мисије од којих је једна била и преговори са Папом.

¹ 1. , стр. 176.

² 1. , стр. 209.

³ 1. , стр. 209.

⁴ 1. , стр. 208.

⁵ 1. , стр. 214.

Осим породичних брига Владиславић је имао жељу да у граду ... подигне православну цркву ... и гдје би доцније сахранио своју мајку која је већ тада била у дубокој старости ... У ту сврху купио је једну палату са вртом. Међутим, дубровачки Сенат под утицајем језуита није дозволио градњу православне цркве на дубровачком земљишту.¹ Ово је иначе био израз вјековне политике према Србима од које католички Дубровник никада није одустао иако им је Сава током своје каријере, како у Цариграду, а поготово у Москви чинио велике услуге и када му се дубровачки Сенат обраћао са: „al molto illustre signor Sava Vladislavich, Nobile Illirico“²

„ ... Сава Владиславић је послѣ неухпјелог случаја са зидањем православне цркве у Дубровнику, раскинуо све везе дубровачком владом и напустио Дубровник заједно са породицом коју је одвео у Боку Которску. Одиста, он се више никад у животу није повратио у град Св. Влаха.“³

Такођер ни: „ ... Цар Петар 1. није се више лично низашто обратио Дубровнику.“⁴

Имајући у виду и ово лоше Савино искуство, сасвим је разумљива сљедећа бриљантна дефиниција коју је формулисао Јован Дучић: „Дубровник ... је свагда био прије један католички манастир него једна словенска република ... који није никад знао изаћи из свог партикуларизма наметнутог приливом стране крви и стране културе.“⁵

Не треба заборавити и да је Владиславић у Русији био прави отац онамошњих католичких емиграната ... Сава Владиславић, баш за своју вјерску толеранцију према католицима у Русији, добио је од Папе орден 'Златне оструге'.⁶ Током овог свог шестогодишњег „одсуства“ Сава је за потребе Цара (али и за своје потребе) путовао по Европи (Венеција, Рим, Париз итд.) да би се на крају вратио у Москву, али са највећим дијелом своје породице.

¹ 1. стр. 215. ⁶ 1. стр. 230.

² 1. стр. 221.

³ 1. стр.222.

⁴ 1. стр. 224.

⁵ 1. стр. 229.

КИНЕСКИ ПЕРИОД

Посљедњи период Савиног живота и рада може се сматрати круном његовог рада. Он наине добија задатак да као опуномоћени амбасадор Русије уреди односе између Русије и Кине јер: „ ... су биле избиле велике несугласице између ...“¹ њих. И тако Сава октобра 1725. године послје добијања инструкција (са 45 тачака плус двије тајне) и екипирања посланства креће за Кину. Свита грофа Владиславића (види 1.стр.304.) била је и бројна и стручна, примјерена сложеном задатку који је добила. А задатак је, поред осталог, био да се између Русије и Кине успостави граница дугачка 6.000 км! Ова мисија била је од самог почетка веома тешка, а њени детаљи могу се видјети у Савином саопштењу Влади 1726. године (види 1.стр. 306. и 307.). Може се рећи да су Кинези, осим неколико церемонијалних „маскировки“ практично Саву дочекали „на нож“. Преговори су прво отпочели у Пекингу, уз жестоке и подмукле притиске кинеске стране (види 1.стр. 314. и 315.), тако да су они практично пропали. Стога кинески Цар одлучује да обе делегације оду на границу и онамо са Владиславићем уреде све послове. Колико је била тешка ситуација у Пекингу нека послужи и овај дио из извјештаја Савиног Влади: „*Ја сам боље живио у тамници него овдје као слободан посланик ... Кинези од охолости и лукавства не одустају. Оваквог непостојанства ја од свог рођења ни у једном народу нисам видио. Ваистину, никакве човјечанске логике немају, него подлости Кинези су постали охоли видећи нашу границу отворену ... све што раде, раде у страху од рата, а не из љубави ... Китај је слабији него што пишу странци ... нико није задовољан кинеским Царем зато што је одиста гори од римског Нерона ... У народу нема ни поштења, ни памети, ни храбрости. Једино што имају то је многољудство и ванредно материјално богатство. Али је богато само племство, док народ умире од глади. Народ је малодушан ...*“²

¹ 1., стр. 302.

² 1., стр. 316.

На крају, уз велике тешкоће бива на граници предат Сави од кинеске стране потписан Уговор, а који су они требали сачинити на основу нацрта који је дао Сава, а који је одобрио кинески Цар у Пекингу. Сава одбија да овај уговор потпише јер установљава да је уговор фалсификован од стране кинеске делегације: „ ... и то не само да су цијела поглавља измијенили него још уговор написали оholим и увредљивим тоном за Русију.“¹ Сава својим тајним каналом о овом обавјештава лично кинеског Цара, а он послѣје тога наређује да главни чланови кинеске делегације буду кажњени.

И најзад: „ ... 5. априла 1728. године на границу је дошао један пуномоћни министар ... са новим пројектом уговора који је био направио лично Цар, у свему по приједлозима грофа Владиславића. И размјена текста уговора какав је Сава желио извршена је у руском, а не у кинеском логору.“²

Важно је истаћи да су: „за двије године преговора геодети успјели да сниме и унесу у географску карту сву пограничну зону између двије државе, са тачно обиљеженом границом каква је остала за којих двије стотина година. То је оно што чини историјски значајним Владиславићев „Бурински уговор“, назван по ријеци Бури на којој је потписан.“³ Треба рећи да Кина и дан данас има граничне спорове са свим својим сусједима осим са Русијом!

Овим није само ријешено научно и поуздано разграничење између Русије и Кине него је закључен и пакт пријатељства змеђу двије државе.

Треба додати: „ ... да је Владиславић за вријеме свог боравка у Сибирији добио из Москве право или наредбу да подиже градове, утврђења и пограничне станице ... Тако је он у љето 1727. године, на дан Свете Тројице основао град **Троицкосавски** ... а подигао је и цркву

¹ 1. , стр. 318.

² 1. , стр. 319.

³ 1. , стр. 319.

Светог Саве Српског (Немањића). То је за нас Србе одиста узбудљиво кад помислимо колико је у овом даровтиом Херцеговцу стално живјела и радила српска мисао.“¹

У свом извјештају Цару Петру 2. Сава каже: „*...Извјештавам Ваше императорско Величанство да је најзад потврђено пријатељство и обновљен вјечни мир са Кинеском Империјом ...*“² чиме потврђује да је добијени задатак у потпуности извршио. Најзад, у децембру 1728. године Сава се враћа у Москву и на реферисању у Министарству о свом путу у Кину подноси и свој рукопис, његово лично дјело, са натписом: „Тајни извјештаји о сили и ситуацији Кинеског Царства“ (види 1.стр. 324. и 326.). Интересантно је уочити колико се неке његове стратешке препоруке – тада, поклапају са неким векторима дејства Русије – сада!

Гроф Сава Владиславић за заслуге у Кини добија други пут орден Александра Невског, чин тајног савјетника и читав низ поклона у виду разних имања. Добија на поклон и дворца на обали ријеке Неве, између дворца Царевог ујака грофа Апраксина и прокуратора Сената Јагушинског.

Послије овог великог успјеха, јавна каријера грофа Саве Владиславића завршава се тријумфално, и он се повлачи са дипломатске и политичке позорнице.

Гроф Сава Владиславић умире 17. јуна 1738. године. Сахрањен је у Благовештенској цркви Александра Невског у Петрограду, тамо гдје се сахрањују цареви и њихове породице. Опелу и погребу присуствовала је Царица Ана Јовановна са породицом и свим великодостојницима тог времена.

„На гробу бр. 10 пише: „*Тајни савјетник и кавалер ордена Александра Невског и других, гроф Сава Владиславић, 1738. г. јуна 17. представио се, а јуна 23. погребен*“³

¹ 1. , стр. 321. и 322.

² 2. , стр. 322.

³ 1. , стр. 338.